

KANAKY HERRIA

2024: deskolonizaziorako aukera oro sinesgaitz bihurtu zuen urtea

Urte bat beteko da laster Pazifikoko Kanaky herriko matxinada eta estatu-errepresiotik. Maiatzaren 14an gogortu zen giroa, kanaken bizian –baita deskolonizazio prozesuan ere– eraginen lukeen lege proiektu bat bozkatu zutelako Paristik. Hamar hilabete pasa direla, zertan da Frantziaren menpe segitzen duen artxipelagoko giroa?

Esperantzarik badea, 1980. hamarkadako giro odoltsuan bezala berriz ere hildakoak, preso sartuak eta Poliziak jazarturikoak dituzten honetan? Azken bost urteetan ez bezala, badirudi elkarrizketa eta entzuketa jarrera batean dela Frantziako Gobernua. Zer espero daiteke bapateko aldaketa horretatik? Fidatu daitezke kolonizatuak?

JENOFA BERHOKOIRIGOIN

Esperantzarik ez ukaitea baino beltzagoa da beraiena: ez dute ezer jakin nahi. 40 urte pasa dituzte elkarrizketaren bidean eta nahikoa dute. Argi dute: Kanaky independentea orain eta baldintzarik gabe!". Hori dio *Mediapart*-en lan egiten duen Ellen Salvi kazetariak. Azken aldikoz, iazko urte bukaeran egon zen Salvi Frantziaren menpe segitzen duen Kanaky herrian, hain justu, iazko maiatzean artxipelagoa bortizki inarrosi zuten matxinaden eta estatu-errepresioaren biharamunak bertatik eta bertakoen bizipenetatik sentitzeko. 2024 urtea dramatikoa izan da artxipelagoan, eta 1980. hamarkadan goia

jo zuen giro errepresibo eta koloniala berriz bizitu behar izan dute kanakek, zaharrenei iraganeko traumak berpiztuta eta gazteenek gorputzean sentituta orain arte arbasoen kontakizunetan kabitzen zen indarkeria basa. Kazetariak ez badaki ere azken asteetan elkarrizketa berriz abiatu izanak itxaropena berpiztu ote duen, ilusio handirik ez du senditu bertakoekin ukandako azken trukaketetan.

Baina, oraingoz, erran daiteke dosierra kudeatzeko ardura duen Manuel Valls Itsasoz Haraindiko ministro berria entzunketa jarrerarekin hurbildu zaiela, eta hori txalotu egin du FLNKS Askatasun Nazionalerako Fronte Sozia-

lista Kanakak. Azken urteetan jarrera aldaketa bideratu dutelako Paristik, argiki loialisten –independentziaren aurkakoen– aldean kokatuta. Horrela aztertu du azken urteetako jarrera Benoît Trépied antropologoak: "Emmanuel Macronen eta bere Itsasoz Haraindiko ministro izandako Sébastien Lecornuren eta Gérard Darmaninen jarrerari amaiera eman dio Manuel Vallsek. 2020ko urrian egin zen bigarren autodeterminaziorako erreferendumaren biharamunean denek argi ikusi zuten artxipelagoan independentzia eskuragarri zeukatela. Horregatik Frantziako Estatu bere neutralitatetik ateratzeko erabakia hartu zuten gizon horiek, loa-

lazko maiatzaren 14an piztu ziren matxinadak, Pariseren inposaketek eta egoera sozioekonomiko kaskarrak horretara bultzaturik. Erantzun gisa, errepresio bortitza bideratu zien Frantziako Gobernuak.

1853, irailaren 24a

1853ko irailaren 24an kolonizatu zuen artxipelagoa Napoleon III.ak, hastapen batean Ozeano Barean ere Frantziaren presentzia bermatzeko –Ingalaterra han zegoen Zeelanda Berria eta Australia bere eginik–. 1863an hartuko zuen "kartzela" izaera 1897ra arte, presoak bidalita –21.000 preso deportatu zituzten–. Horrela hasi zuen Frantziak biztanleria bidezko kolonizazioa. 1887an ezarri zuten Indigenaren Kodea, kanaken lurrak lapurtzeko, erreserbetan pilotzeko, lan behartuak inposatzeko eta jabetza zein zirkulazio eskubideak mugatzeko. 1944 eta 1947ko legeek eman zituen bukaera mailakatze horri. 1946an pasa zen "kolonia" izatetik "itsasoz haraindiko lurralde" izatera, baina ez du sekula bere burujabetza berreskuratu. Biztanleria bidezko ordezkapena bultzatzen segitu izan du Parisek eta gaur egun %41,2 dira kanakak eta europarrak %24. Inguruko Wallis eta Futuna komunitatekoak dira %8,3 eta beste hainbeste dira jatorriz inguruko irletakoak (Tahiti, Indonesia, Vietnam, Vanuatu...). 1853az geroztik erregulariki izan dira askatasuna berreskuratzeko kanaken altxamenduak. Azkena, iazko maiatzean.

listekin aliatzeko gisan". Azken urteetan hiru erabaki esanguratsuk dute Frantziaren lerrokatze hori argira ekarri.

Bata, hirugarren erreferenduma 2021eko abenduan antolatu izana, hots, COVID19aren testuinguruan, nahiz eta kanakak horrelakorik ez zuten nahi, hildakoen dolu garaia eta babes neurriak errespetatzeko. 2022ko irailera atzeratzea galdetu zuten alderdi independentistek, baina ez zitzairen eskaera kontuan hartu. Alderdi independentistek ez parte-hartzeko deia luzaturik, %56koa izan zen abstentzioa eta hori horrela, %96,5ak zuen independentziaren kontra egin. Alde handia egon zen, aitzineko erreferendumetatik: 2018an %19koa izan zen abstentzioa eta ezetzak %56,6 jaso zuen, eta 2020an, %14,3koa izan zen abstentzioa eta independentziaren kontrako botoak %53 bildu zuen–. Orduz geroztik, deskolonizazioari buruzko Numeako Akordioak finkatu hiru erreferendumak bideratuak direla diote loialistek, autodeterminazioarako aukera orori bidea mozteko gisa. Nola ez, kanakak diote hirugarren galdeketa emaitza ez dela errepresentatiboa.

Bestetik, independentziaren aurkari sutsua den Sonia Backès loialista gobernura sarrarazi zuen 2022ko udan Macronek, herritartasunerako estatu-idazkari gisa. Kolpe eta mespretxu latza izan zen independentistentzat. Azkenik, hauteskunde erroldaren moldaketa dakarren lege-proiektua dago. Gainditzea dakarren ur tantaren gisa, horrek zituen iazko maiatzeko matxinadak piztu.

MATIGNONEKO ETA NUMEAKO AKORDIOEN ONDORENGO BAREALDI HAUSKORRA

Alta, azken 30 urteetan giro lasaiagoa zuten artxipelagoan. 1980. hamarkadan gerra zibilaren itxura hartua zuen gatazkari bukaera eman nahian, izenpetu zituzten erreferentziazko izaten segitzen duten bi hitzarmen: 1988ko ekainaren 26an Matignoneko Akordioa eta handik hamar urtera, 1998ko maiatzaren 5eko Numeako Akordioa. Deskolonizazio prozesua gauzatzeko bide-orria dakarte, autodeterminazioari buruzko erreferendumen antolaketa finkaturik. Horregatik, "Historian atzera-pauso" gisa oroitzen dute guztiek 2024. urtea.

Orotara, iazko maiatzaz geroztik hamaika kanak hil dituzte poliziek edota herritar loialisten miliziek –bi jendarmeek ere dute bizia galdu– eta dozenaka dituzte kolpatu edota preso sartu –batzuk 16.000 kilometrorara diren metropoliko presondegietan–. Orotara, 1.520 lagunez gora atxilotu zituzten maiatzaren 14tik uztaila bitartean. Militarrek bidali zituzten eta maiatzaren 16tik 28ra iraun zuen larrialdi-egoerak. Etxeratze-agindua, berriz, abendura arte inposatu zitzairen. Tiktok sare soziala ere debekatu zitzairen.

2023ko azaroan egituraturiko CCAT Terrenoko Ekintzen Koordinazioarako Taldearekin bat eginez, manifestazioak zein bide blokeoak errepikatu zituzten ezkereskuin. Modu autonomoan, batzuek ekintzak gogortu zituzten maiatzaren 14tik aitzina, sabotajeak, dendetan lapurretak eta bestelako ekintza zuzenak gehituta. Independentzia helburu, sindikatu, al-

derdi eta kolektiboen artean osaturiko CCAT koordinazioa Paristik zetorren lege proiektuari bidea mozteko antolatu zen.

Kanakyko hauteskunde errolda moldatzearen alde bozkatu zutelako Paristik diputatuek eta senatuek, hain justu, Numeako Akordioek zekartenari bukaera emanik. Orain arte, 1998 urtean erroldaturikoek eta beraien ondorengoek bozkatu dezakete tokiko hauteskundeetan, baina lege moldaketak dakar azken hamar urteetan bertan bizi direnentzako bozka eskubidea. Emaitzetan eraginen luke, kanaken pisua proportzionalki ttipituz –hots, independentisten ahotsa gutxituta, dela tokiko instituzioetan zein etorri daitekeen autodeterminazioari buruzko erreferendumean–. Militarri erantzutera zihoala, horrela laburbildu zuen zegoena Lehen ministro ohi Gérard Darmaninek: "CCAT mafia da, bortizkeria zabaldu nahi duena". Azkenean, sute, gas negar eragile, tiro, sabotaje eta sarekaden artean zirela, atzera egin zuen iazko urriaren 1ean Parisek, "lurralde honek bizi duen krisiaren erdian eta alderdien arteko elkarrizketa lasaitasunean berriz abiarazteko asmoz".

CCATko bozeramaile Christian Tein preso daukate, Mulhousen (Frantzia metropolian). Ekainaren 19an atxilotu zuten, beste hamar aktibistarekin batera, eta Numeako jendarmerian 96 orduz galdekatu ondoan, nehor agurtu gabe, zuzenean hegazkin batean sartu eta hegaldi osoa eskuburdinak jantzita pasa ondoren sartu zuten 16.000 kilometrotara degoen presondegian. Auzirik ez da izan oraindik, eta preso segitzen du, metropolian isolaturiko beste zazpi

THEO ROUBY

2020az geroztik loialisten aldeko erabakiak hartzen aritu da Frantziako Gobernuak. Jarrera aldaketa sendi da 2025 hastapen honetan, eta ikusteke dago zer ekarriko duen. Beraien aldetik, Parisi presio handia bideratzen dabilta loialistak.

independentisten gisara. Urtarrilaren 28an, baina, jaso zuten albiste ona: Kasazio Gorteak onartu du afera Numeatik Parisera bidaltzea, Numeako auzitegiak ez zuelakoan Justiziaren independentzia eta inpartzialtasuna bermatzen. Ondokoa du xede François Roux abokatuak: "Espero dezagun 2024ko maiatzeko gertaeren benetako izaera ulertzea magistratuek. Kaledoniak duen arazo bakarria independentzia ezarena da. Artxipelagoaren historiari begiratzerakoan begi-bistakoa da guztiaren errepikapena. Historia errepikatzeari utzi eta dagoenari begiratu behar diogu: kolonizaturiko herritarren independentzia gosea, eta Nazio Batuek behin eta berriz galdetutako kolonizazioaren bukaera". Herri

Independentziarik ez izatearen kexuari gehitu zitzaizkien etxerik, lanik edota jakirik ez ukateak ondorioztatu kexuak

kolonizatua delako Kanaky, eta autodeterminazio ezak dakarren zapalketa eguneroko ogi dutelako.

"ZURIAK AUTOZ, KANAKAK OINEZ"

"Ezberdintasun sozialak begi-bistakoak dira, bereziki Numean [hiriburuan]. Ton-

tor batera igo, hiriarri begiratu eta agerian duzu: iparreko kartierretan *squatt*-ak dituzu, txabolak eta hegoko kartierretan etxe ederrak, pizsinarekin. Are agerikoagoa da komunitateka zatitua izanik: zuriak aberatsak eta kanakak pobreak. Zuriak autoz dabilta eta kanakak oinez. Nabarmena da. Jendetzatze-kolonia bat izanik, Europatik etorritakoei abantaila fiskalak bideratzen zaizkie bertan kokatu daitezen, baina lekukoek, auzo popularrretan ala tributan direnek, ez dute sosik, ez dago sosik beraiantzat", dio *Media-part*-eko kazetariak.

Parisek bideratu nahi zuen lege aldaketa testuinguru horretan zegoen, eta guztien kexuak batu ziren CCATren ekin-tzetan eta inguruko sabotajeetan. Inde-

pendentziarik ez izatearen keXuari gehitu zitzaizkien etxerik, lanik edota jakirik ez ukaiteak ondorioztatu keXuak. Denak ez ziren independentziaren alde karrikan, baina denak ziren herri kolonizatu izateak dakarrenagatik karrikan.

Estatistikek ere azaleratzen dituzte komunitateen arabeko diskriminazioak. Kanaka da pobrezian direnen %70a; kanaken %20 langabezian da -artxipelagoan %12koa delarik langabezia tasa-; eta lana ukanik ere, gutxien ordainduriko enpleguetan dabil kanaken %80. Pobrezia bizian dira, eta ondoko auzoan dituzte jatorriz nagusiki Frantziatik etorritakoak, aberats eta pribilegiadun. "Zapalkuntza harreman handia" dagoela dio *Mediapart*-eko kazetariak, eta orain "mendeku gosea" areagotu dela dio. Gogoan du nolatan enpresaburu zuri batek ondokoa partekatu zion azaroan: "Lan eske etorriko zaizkit [kanakak], baina ez du balio, hori baino lehen barkamen eske etorri beharko zaizkit".

Matxinaden garaian "bizilagun erneak" izena jarri eta beraien etxeak eta eremu pribatuak babesteko taldeak osatu zituzten zuri batzuek. Armatuako miliziak ere bazituzten. Ofizialki, lau kanakak zuten bizia galdu zibilek tirokatuta.

"Bi zibilizazio", "batek sistema politiko feudala, besteak demokratikoa", "ekonomikoki harreman kapitalista batek, komunitarioa besteak"... hots, "olioa eta ura bezala, elkartu ezin daitezkeen bi mundu", Backès loialistaren hitzetan. Horregatik zuen biak bereizteko proposamena luzatu iazko uztailearen 14an, Frantziaren egun nazionalaren kari. Hots, bere arabera apartheid antolaketa litzateke soluzioa. Egun boterean diren loialistak aitzinekoak baino bortitzagoak direla dio *Mediapart*-eko kazetariak: "Aitzinekoak ez ziren independentziaren alde, baina soluzioa nahi zuten, gogoeta eraman nahi zuten, ez ziren gaurkoen gisara erabateko ukapenean". Kontua da probintzia

Manuel Vallsen deiarri erantzunda, elkarrizketan segituko dutela jakinarazi dute loialistek zein independentistek

mailako azken bozketetan lekua hartu dietela muturreko loialistek moderatuei.

AZKENEAN, ELKARRIZKETA

Azken asteetakoa da Parisen jarrera aldaketa, eta ikusteke dago zer nolako iraunkortasuna ukanen duen. Baina, aspaldian ez bezala, aterabide politikoa adosteko jarrera du gobernuak. Otsailaren 22tik martxoaren 1era egon da artxipelagoan Valls, loialistekin zein independentistekin bilduta, eta berriz etorriko zaie martxoaren 21etik 25era.

Haatik, loialistek postura gogorrean segitzen dute: "Ez dugu sekula konpromiso politikorik onartuko, ezta independentziara edo independentzia-elkartera [estatu burujabea, hitzarmen bidez beste estatu batekilako lankidetzak mantentzen dituen] garamatzen biderik", Nicolas Metzendorf diputatu loialistaren hitzetan. Funtsean, aurkako manifestazio batekin egin zioten harrera ehunka loialistak, egun batzuk lehenago kanakak izendatzeko erabilitako "Lehen herri" terminoa erabili zuelako Vallsek ere. Orduz geroztik, "herri autoktonoa" terminoa erabiltzen dabil. Hala ere, historia oroitarazi eta tinko erantzun die ministroak, denon harridurarako: "Hori [Lehen herririk] ez dagoela erratea errebisionista izatea da. Lehen Arteen museorako sarrera eskainiko dizut. (...) Konstituzioa irakurri dut. Demokrazia errespetatu behar da. Konstituzioa ere

errespetatzen dut. Eta Konstituzioak dakar Numeako Akordioa, nahi edo ez".

Hala ere, elkarrizketan segituko dutela jakitera eman dute loialistek. Gauza bera independentisten aldetik, baina baldintza gisa jarrita metropolian preso daukaten FLNKsko presidente Christian Tein elkarrizketa-mahaian egotea. NBERen deskolonizaziorako batzar bereziari ere bertan parte hartzeko gomita helarazi diotela jakitera eman du alderdi independentistak. NBE 1986ko abenduaren 2an kokatu zen Kanaky herriaren "autodeterminazioaren eta independentziaren alde". Urtarrilean buruturiko 44. kongresuan erabaki zuen negoziaketei berriz lotzea FLNKSk, baina beti ere baldintza batzuen pean: egutegi bat findu dute, bukaeran, beranduenez 2025eko irailaren 24an, 'Kanakyko hitzarmena' sinatzeko asmoz. Akordio horrek "Kanakyk burujabetza osoa benetan bereganatzeko data" finkatu beharko luke.

Etorkizun hurbilak erranen digu Vallsek lortuko ote duen postura antonomikoetan diren bi aldeen arteko adostasuna. Euskal Herritik ikusita arraroa da Valls batek horrelako jarrera hartzea, dela Katalunia, Korsika zein Euskal Herria, herri zapalduak ez aitortzeko daukan jarrera ezaguna zaigulako. Doi bat harriturik begiratzen dio *Mediapart*-eko kazetariak ere, baina ondokoa azpimarratu du: "Denborarekin ondokoa ikasi dut: Kaledoniako dosierrari begiratzeko jarrera duen oro adimentsuago bihurtzen da, seriozki begiratzeko jarrera ukanez gero. Berdin du eskuinekoa ala ezkerrekoa izan. Arraroa da, baina horrela da. Hori gertatu zen Michel Rocard Lehen ministro ohiarekin [Matignoneko Akordioaren bultzatzailea] eta Edouard Philliperekin [2020. urtera arte Kanakyko gaia jarraitu zuen eta estatua "indarrez pasa nahi izana" kritikatu zuen]. Orduz geroztik ez da horrela, baina bali-teke Vallsekin ere hori gertatzea". ●

ARABO BERTSO KUADRILLA ARTEKO A

3 FINALERDIA

MENDIKO ESKOLAN

14:00ETAN BAZKARIA

17:00ETAN SAIOA

JAINKOAREN GEME-ALABAK

BERTSOZEPUELA

ALTUBEPEKOAK

Bazkaria 23euro eta 12 euro (18 urtetik beherakoak) mertzxoaren 12a baino lehen, www.bertsosarrerak.eus webgunean

www.bertsosare.eus/araba

araba alava
LAS
Vital
ARGIA

MICKAEL FORREST

Arbasoek ziotena errepikatzen ari gara: gu ez gara frantsesak

Kanakyko Gobernuko kide gisa edo Parisekilako elkarrizketa-mahaiko kide gisa hitz egin zezakeen, baina argi utzi digu FLNKS Askatasun Nazionalerako Fronte Sozialista Kanakaren kanpo harremanen idazkari gisa mintzatuko zitzaigula. Hitz bakoitzak duelako bere pisua eta ondorena, eta helburu bera izanik ere, ez direlako baitezpada hitz berak erabiltzen ardura batean zein bestean.

JENOFA BERTHOKOIRIGOIN

Urrun gelditzen zaigu Kanaky herria eta Parisko komunikabide handietatik jaso ohi dugu hango berri. Nola zarete?

Azken urtea zinez gogorra izan zaigu: hildako andana ukan dugu, baita diskriminazio sozial, politiko zein ekonomiko anitz ere. Horrek segitzen du eta presentzia militarra ere handia da. Gure aldetik, elkarrizketari berriz lotzeko erabakia hartu genuen urte hastapenean burutu FLNKS-ren 44. kongresuan.

Ezinbestekotzat duzue nazioartearen babesa.

Herri ttipia gara, 300.000 herritar gara 18.000 kilometro koadroko irla batean. Baina nazioartearen babesa dugu: 1986ko abenduaren 2az geroztik deskolonizatu beharreko herrien zerrendan sartuak gara. Zentzu horretan Frantziaren betebeharra da Kanaky herriaren deskolonizazioa. Horren alde doan ebazpen bat bozkatzeko dute urtero NBERen biltzar nagusian. Oroitarazi nahi dut

berritzailea eta modernoa den deskolonizazio prozesua dakarren [1998ko] Numeako Akordioak hor segitzen duela.

Hizketakide izan beharraren ardura presente dauka Frantziako Gobernuak? Badirudi azken urteetan aldatu egin dela bere jarrera.

Ez dago irakurketa bakarra. Hasteko, François Bayrouren gobernuak elkarrizketari lotu izana azpimarratzekoa da. Manuel Valls Itsasoz Haraindiko ministroa elkarrizketari lotu zaio, auzia mahai gainean jarri du eta dirudienez presarik gabe erantzuteko jarrerarekin dago. Aitzineko Itsasoz Haraindiko ministroarekin elkarrizketa faltsu batean ginen. Kontuan hartu behar da gobernuak gehiago erlatiboa duela, zentsura mozioei aurre egin behar diela, eta horrek ez diela bidea errazten. Horregatik dugu nazioarteko zuzenbidea lehen lerroan jartzen, subiranotasun osora heltzeko bidea markatzen digulako. Mundu ordena berrian kokatu nahi dugu, geopoliti-

koki lerroak mugituz doaz, eta inportantea da gu ere hor kokatzea. Herri ttipia izanik ere, gure ahotsa gure identitateetik entzunarazteko eskubidea dugulako.

Nola doaz negoziazioak?

Behar den denbora hartzeko jarrera bada, eta hori baikorra da. Numeako Akordioa zalantzan jartzeko borondatearik ez da eta horrek garrantzia handia du guretzat. Aterabide politiko bat atzemateko nahikaria ere sendi da. Hamar egun daramatzagu hemen [otsailaren erditan egindako elkarrizketa da], datorren astean Valls etorriko zaigu gurera. Argi gelditu dadila hala ere: elkarrizketari lotu gara, baina ez dugu mugagabeen negoziatuko.

Berantetik 2025eko irailaren 24an izenpetu beharko litzatekeen "Kanakyko Akordioa" duzue helmuga, zeinak zehaztuko lukeen "burujabetasun osora heltzeko data". Historiak bidalitako keinu bati lotua da

data –eta badakit euskaldunak ere historiaren keinuei lotuak zaretela–: 2023ko irailaren 24an bete zen gure lurren lapurketaren 170. urtemuga, eta hain justu, egun horretan lortu genuen gure lehen senataria [Robert Xowie]. Diputatuak ukandakoak ginen, baina 36 urtez ordezkariak gabe egon ondoren, bat lortu genuen iazko uztailean [Emmanuel Tjibaou]. Hori guztia baikorra da. Negarretan gara, sufrikario anitz daukagu, baina lurraren eta arbasoen izpirituari segi, jakin izan dugu erantzuten. Horregatik ere itzuli gara negoziazio mahaira. Demokrazia mintzatu da, parte-hartze handia izan da eta independentistak atara gara garaile, 10.000 botoren aldearekin. 2024an Frantziako Estatua bortxaz pasatzen saiatu zen eta herriak bozketa- ren bidez erantzun zion.

Aspaldian ez bezala, preso politikoak dituzue, batzuk metropolian.

Iazko maiatzaren geroztik 80 eta 100 pertsona artean dituzte preso sartu. 1988az geroztik [Matignoneko Akordioa] ez genuela preso politikorik. Egoera ezkorra da, eta denbora luzea daramagu horrela, astuna da. Horregatik negoziaketei lotzeko ardura bideratua izan zaigu. Horregatik ere izendatu genuen Mulhousen [metropolian] giltzapeturik duten Christian Tein FLNKSko presidente. Frantziako Estatuari mezu argia bideratu nahi izan diogu: egin dezakezue munduko kolonia

guztietan betidanik egin duzuen, baina guk aurkituko ditugu bide berriak, auto-determinazio eskubidea aldarrikatzeko, Frantziako Estatuak jarritako oztopoak argira ekartzeko eta nazioartean gure lekua egiteko.

Etxetik 16.000 kilometrotara, nola dira metropolian dauden presoak?

Lortzen dute aitzina egiten, baina zaila da, 16.000 kilometroetara daudelako. Nola ez, hurbilekoen bitartak bermatzeak kostu handia du, biziki garesti delako hemendik hara joatea. Klima ere ezberdina da, biziki hotz da. Aspaldi ez dugunez preso politikorik, nahi ala ez, doi bat ahantzia genuen presoengatik inguruko elkartasun horren antolaketa –juridikoa, finantzariora, emozionala, morala–. Baina bagabiltza.

Hobengabetasun presuntziorik ez da egon, juridikoki dosierra hutsa da. Horietariko bi baldintzapeko askatasunean dira [baina metropolian]. Epaiketaren beha gara. Garaipen ttipia ukan dugu berriki: dosierra Parisko auzitegira bideratua izan da, Numeako magistratuak estatuaren aldekoak zirela frogatu delako. Ez dezagun ahantz kanak gazte batzuk hil direla, bala bana buruan, eta ez dutela sekulan aurkitu hiltzailea.

Iazko matxinada independentzia gosetik zetorren, edo gazterien ondoez sozial eta ekonomikotik?

Nahasketa da. 2023ko azarotik 2024ko apirilera manifestazio baketsuak egin genituen, baina ez ginen entzunak izan. Ezberdintasun sozioekonomiko handiak badaude. Gazteriak bizitzeko baldintzak beharko lituzke, baina ez dauzka. Aberastasuna bakar batzuen eskuetan gelditzen da. Hori guztia egun batez zartatu da, eta herria asaldatu da. Gazteriak ozen erran nahi izan du bere lekua bada jendartearen.

Gazteria independentista da ala segida lotzeko nekeziak dituzue?

Gazteriak bere lekua badu, eta formazioak bideratzen gabiltza. Maiatzaren 13ko mugimenduak baikorki eragin du independentismoaren aldeko dinamikan, eta interes eta inplikazio gehiago bada gaur egun.

Geroari begira, itxaropentsu zara?

Gauza berak errepikatzeaz nekatuta gara, baina herri oso baten esperantza daukagu. Gure arbasoek zioten gauza bera erraten gabiltza: gu ez gara frantsesak, kolonizatu gintuzten eta burujabetasunaren eskubidea aitortu behar zaigu. Lokalki hori galdatzen gabiltza, baita nazioarte mailan ere. Negoziazioetan parte-hartzea galdetu diogu NBERi.

Ze erantzun jaso duzue?

Ezin dizut gehiagorik zehaztu, doi bat sekretupekoa delako. ●